
Њакон Ивица Чаировић
(Православни богословски факултет, Универзитет у Београду)

**СПИС *CONVERSIO BAGOARIORUM ET CARANTANORUM*
КАО ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР – ОПИС РАНИХ ОДНОСА
БАВАРАЦА И СЛОВЕНА**

Увод

Историјски извори су текстови, предмети или чињенице из којих се добијају сазнања о прошлости. Писани текстови као историјски извори захтевају ближе објашњење, односно анализу историјског контекста и могуће импликације писања одређеног списка. Управо у том истраживању долази се до непобитних чињеница, односно закључака, које могу да расветле циљ и задатке писања списка на дату тему. У модерној историјској науци чињенице, до којих се долази из достигнућа помоћних историјских наука, служе као премисе за даље закључке.

Са гледишта критике, извор који је предмет овог истраживања јесте текстуални извор у односу на догађај или процес о коме говори (*извор првог реда*), а који је настао са циљем да о нечему посведочи. Полазна тачка истраживања овог извора јесте однос извора према догађају о коме говори, зато ће у истраживању прво место заузети анализа историјског контекста времена пре самог настанка списка. Овај извор може да се сматра и извором првог реда зато што се претпоставља да је – иако неименовани – аутор имао непосредан додир са догађајима о којима пише. Ипак, извори првог реда и поред тога што већ по одређењу имају непосредан, односно блиско посредан додир са догађајем који елаборирају, постављају извесне проблеме. На првом месту искрсава питање да ли је и у којој мери аутор, као евентуални очевидац од кога нам потиче извор, могао по своме положају у самом догађају, своме ставу према њему, и по својој интелигенцији, способности опажања итд. да верно пренесе истину о догађајима о којима пише. Поред тога се поставља питање о становишту извора, евентуалној пристрасности, тенденцији, итд. Упоредо са овим, треба закључити да ли је извор савремен или из каснијег периода, односно да ли је домаћи или страни, што указује на циљ писања списка. Дакле, методолошки гледано потребно је да се објасни историјски контекст настанка историјског изво-

ра *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, а затим и да се анализира са филолошке и са богословско-историјске стране сам опис догађаја како би се утврдио формални и – ако постоји – тенденциозни циљ писања списка, што би на крају показало закључак о релеванности историјског извора за рану историју Словена и Бавараца и њихове односе.

Историјски контекст списа Conversio Bagoariorum et Carantanorum

Англо-саксонски мисионари су, у 7. и 8. веку, уз помоћ франачких политичких савезника, у Фризији и северној Аустразији, створили идентитет и националну свест Вилиброродових¹ следбеника међу становницима тих области. Веза Англо-саксонаца са Британског острва и Франачке уочава се у северним областима Западне Европе.² Франци и Фризи су се придружили Вилиброродовим англо-саксонским наследницима што се препознаје на пољу културе, нпр. преписивачка школа у Ехтернаху рефлектује и острвске и франачке карактеристике у писању.³ Са друге стране, потоње генерације англо-саксонских и осталих мисионара у Западној Европи наставиле су предање првих мисионара Вилфрида⁴ и Вилиброрда: да се поштују канони Цркве, посебно они који се

¹ Вилиброрд је био први англо-саксонски мисионар који је систематично мисионарио на просторима континенталне Западне Европе, односно који је са Британског острва повео хришћанску мисију и оформио групу мисионара који су проповедали хришћанску веру и ширили јеванђељске идеје међу германским, паганским племенима на поменутој територији. Вилиброрд је у Нортамбрији, на Британском острву, делао половином 7. века. Дванаест година је провео у Ирској где се учио монашком животу и где се усавршавају духовности и где је опитно желео да добровољно буде изгнан – и то према дотадашњој келтској пракси – на западно-европски Континент. Када је Вилиброрд, заједно са осталим ученицима, дошао у Фризију да мисионари, Пипин II је преузео политички примат над фризијским земљама са престоницом у Утрехту, тако да су англо-саксонски мисионари започели да раде у фризијским областима које су биле под влашћу Пипина II. Франачка власт и хришћанска мисија из Енглеске заједнички су деловале у Фризији. Као Вилфридови ученици, англо-саксонски мисионари су тежили да своје мисионарске напоре верификују и папиним благословом, те су ишли у Рим, где су код папе Сергија пробудили интересовање за те области. До доласка англо-саксонских мисионара папа у Риму није био значајна личност за Цркву у Франачкој. У новој констелацији, Вилиброрд је од папе добио благослов за мисионарење, али и делове светих моштију и остале реликвије из Рима за цркве које су биле у плану за изградњу. Од осталих англо-саксонских мисионара који су се упутили у Фризију са Вилибрордом знамо за Етелберта, који је постао светитељ у Холандији, и презвитера Веренфрида, чији је култ касније био у Елсту у Гелдерленду. Папа Сергије је хиротонисао Вилиброрда 21. новембра 695. године у старој цркви Свете Цецилије, а том приликом му је дао име Климент (зато што се 23. новембра славио свети Климент). Cf. Levison, W. *England and the Continent in the Eighth Century: The Ford Lectures Delivered in the University of Oxford in the Hilary Term 1943*. Oxford University Press 1946, 60.

² Sue Harrington, Martin Welch, *The Early Anglo-Saxon Kingdoms of Southern Britain AD 450-650: Beneath the Tribal Hidage*, Oxbow Books 2014, 174.

³ Cf. Alexander, J. J. G. *Insular Manuscripts, 6th to the 9th Century*. London 1978. H. Miller, De Hamel, C. *A History of Illuminated Manuscripts*. Phaidon Press, London 1997.

⁴ Вилфрид је био заступник римске опције приликом одлучивања о начину

тичу црквене дисциплине и догмати Цркве установљени на Васељенским саборима; а то говори да је утицај англо-саксонских монаха у Ехтернаху, као и у целој Аустразији и Франачкој, био огроман.⁵ Вилиброрд је успео да у ширењу Хришћанства на већ поменути просторима уједини сврху и метод, што ће затим наставити и Бонифације у 8. веку у целој Западној Европи.

Вилиброродовом хиротонијом створена је нова хришћанска Црква у Фризији, која је могла да се упореди са Црквом у Енглеској, а архиепископ те нове Цркве је сада могао да хиротонише епископе који би са њим равноправно учествовали на сабору. Папа је Вилиброрду дао палијум,⁶ што је био знак да је његова архиепископска служба требало да потврди да је Рим Мајка Црква његовој црквеној заједници, односно новоформираној Цркви у Фризији, као што је од раније била и Цркви у Енглеској. Врло је важно да се истакне да је Вилиброрд послат у Рим да буде хиротонисан за архиепископа, а не за епископа, исте Цркве у Фризији, припремљен му је палијум, по истом обичају као и у Цркви у Енглеској. Како је Беда посведочио Вилиброрд је утврдио епископоцентричну структуру Цркве, у којој су његови сатрудници – англо-саксонски мисионари – играли главну улогу.⁷ Нажалост, није остало записано ни једно име епископа околних области, али се знало да структура постоји, те да би Вилиброрд требало да буде хиротонисан за архиепископа. Сигурно је било претходних припрема за тај догађај, али о томе – опет – нема сведочанстава. Пипин II је Вилиброрда послао у Рим – како Беда сведочи – са посебним уважавањем.⁸ Палијум је

слављења Васкрса на Британском острву, а као игуман имао је широко образовање – учио је у Линдисфарну, Кентерберију, Галији и Риму, где је остао до 658. године, када се коначно вратио у Нортамбрију. Тада га је краљ Весекса Кенвал препоручио младом краљу Алфриту и одмах добио службу игумана новооснованог манастира у Рипону. Краљ Алфрит је послао Вилфрида да га хиротонишу у Галији. Касније је дошло до неспоразума Вилфрида са краљем и он је прогнан са своје епископске катедре. Путовао је много – био је у Риму, али се убрзо вратио у Британију. Није се вратио на своју катедрu, већ је отишао да проповеда Јужним Саксонцима, који су живели у областима од Кента ка југу и западу. Њихов краљ Етелвалх је крштен, не много раније, на молбу краља Вулфа, када је и цела његова породица крштена. Међутим, у том периоду сви Јужни Саксонци су били равнодушни према Хришћанству. Епископ Вилфрид је проповедао Јеванђеље међу њима, тако да су се многи крштавали (Беда, IV, 13). После је Вилфрид евангелизовао острво Вајт, а онда је кренуо међу Фризе и проповедао као први англо-саксонски мисионар међу паганским племенима на северу Западне Европе. Cf. R.W. Southern, *Western Society and the Church in Middle Ages*, vol. 2, Pinguine 1990, 43-44; D. P. Kirby, *The making of Early England*, London 1967, 48-49; J. Campbell, *Esseys in Anglo-Saxon History*, Hambledon 1995, 16.

⁵ McKitterick R., "Knowledge of canon law in the Frankish kingdoms before 789: the manuscript evidence", *Journal of Theological Studies* n.s.36.1, 1985, 97-117; McKitterick R., "The Anglo-Saxon missionaries in Germany: reflections on the manuscript evidence", *Transactions of the Cambridge Bibliographical Society*, 9, 1989, 291-329.

⁶ Fisher D. J. V., *The Anglo-Saxon Age C.400-1042*, 182.

⁷ Беда V, 24.

⁸ Levison W., *England and the Continent in the Eighth Century*, 60.

врло важан мотив у односима Цркве у Енглеској и у Риму, који је пренет по први пут у Западну Европу. Дакле, исти однос који је започет са Црквом у Енглеској, Рим је започео да гради и са Црквом у Фризiji.

Беда Венерабилис истиче да је иницијативу за продубљивање добрих односа са Римом, покренуо Пипин II, а не Вилиброрд који би требало да као англо-саксонски мисионар буде на римском путу.⁹ Ово је био први случај који је забележен да је неко из каролиншке династије ступио у везу са римским папом, а тај догађај биће почетак једне нове епохе у историји западне Европе и Цркве на Западу.¹⁰ Бонифације и његова мисионарска – али и политичка – служба ће касније унапредити добре односе са Римом и навести на пут који ће променити многе догашње односе и позиционирања на геополитичкој мапи тадашње западне Европе, али и саму црквену историју тог поднебља.

У свим историјским раздобљима увек је једна личност била покретач реформи, мењања менталитета, или увођења чак и нових тенденција у друштву, политици или богословљу. У периоду 7. и 8. века у Цркви на Западу, један од истакнутијих црквених великодостојника био је Бонифације, касније назван апостолом Германа. Првобитно, англо-саксонски монах Винфрид, током образовања у манастирима у Екситеру и Нрслингу задојен је римском богослужбеном праксом.¹¹ Већ тада је имао осећај за ред у Цркви и био задојен римском богослужбеном и канонском праксом. Поред тога, Винфрид је широко образован у поменутиим манастирима у атмосфери општег научног и књижевног процвата, а посебно је на њега утицала Теодорова кентерберијска школа.¹² На пољу духовности он трпи и келтски утицај налик Вилиброрду. На тај начин, Винфрид сазрева у комплетну личност. Он је поред писама – као сведочанства једног златног англо-саксонског периода – оставио и песме, нека граматичка и метричка разматрања што доказује широк спектар његових преокупација.¹³ Све то заједно Винфрида је уобличио у имперсивног проповедника и делотворног учитеља. Као већ познатог монаха, 717. године, Винфрида бирају за

⁹ Беда, V, 9-10.

¹⁰ Y. Hen, "The Romanization of the Frankish liturgy: ideal, reality, and the rhetoric of reform", у *Rome Across Time and Space: Cultural Transmission and the Exchange of Ideas*, с.500-1400, ур. Claudia Bolgia, Rosamond McKitterick, John Osborne, Cambridge University Press 2011, 112.

¹¹ *Viti Bonifatii auctore Willibaldo, for Scriptores Rerum Germanicarum*, ур. W. Levison, Hanover, 1905, гл. IV.

¹² Lapidge, Michael, "The school of Theodore and Hadrian", *Anglo-Saxon England*, Volume 15, Cambridge University Press 1986, 45-72.

¹³ Мартин Ирвин анализира Бонифацијев књижевни опус и долази до закључка да је Бонифације користио стандардни књижевни речник тог историјског доба, али са посебним акцентима на библијски и хришћански поетски речник. Његове песме и писма су на високом нивоу гледане са синтаксичког и лексичког аспекта. Ирвин посебно говори о томе да је за Бонифација извор јереси граматичка грешка односно немогућност да се граматички тачно изрази мисао. Алкуин наставља исту – Бонифацијеву – методологију приликом писања писама и списа. Cf. Irvine, Martin, *The Making of Textual Culture: 'Grammatica' and Literary Theory 350-1100*, Cambridge University Press 2006, 301-305.

игумана манастира Нрслинг.¹⁴ Ипак, тај избор је пао у тренутку када – иако пун елана да проповеда – доживљава мисионарски неуспех у Фризији. Следеће године Винфрид други пут одлази са Острва, и то у Рим како би од папе добио дозволу и благослов за мисионарење. Папа Григорије II му, 15. маја 719. године, даје благослов да проповеда незнабошцима, а тај документ је најранији у историји пример овакве врсте благослова из Рима и дозволе да неко мисионари међу паганима.¹⁵ Том приликом папа мења Винфриду име у Бонифације, као што је – о чему је већ писано – и претходни папа Сергије променио име Вилиброрду, англо-саксонском мисионару у Фризији.¹⁶ Разлика је у томе што је Бонифације задржао своје ново име, док је Вилиброрд промену имена схватио као символ, а не као реалност. У оквиру заклетве, Бонифације је папи обећао да неће заједничарити са епископима који нису на светоотачком путу и заклео се да ће о њиховим акцијама да извести папу. Он је заклетву схватио врло ревносно, што се види и из његовог односа према епископима који су били блиски франачком двору и који нису живели по монашким канонима.¹⁷ Овом заклетвом је Бонифације своју мисионарску зону – односно поверен му народ – довео у блиску везу са Римом, више него што је било која епархија у Цркви у Франачкој имала везе са Римом. Евентуалне проблеме Бонифације је могао да има са локалним клиром, који је под утицајем франачких великаша и владара, могао да буде препрека у побољшавању односа англо-саксонских мисионара у западној Европи и епископа Рима.

У Баварији је стање у 8. веку било разноврсно и неодређено: било је епископа који су боравили у манастирима, али је било и оних који су –

¹⁴ Исто.

¹⁵ Шесто писмо у низу говори о благослову папе Григорије Бонифацију да несметано проповеда међу Германима - М. Tangl, *Die Briefe des heiligen Bonifatius und Lullus (S. Bonifatii et Lulli epistolae)*, MGH Epist. sel., 1, Berlin 1916, писмо 17.

¹⁶ Сф. Чаировић, Ивица „Служба викарног епископа у VIII веку у Западној Европи“, *Теолошки погледи* XLVI, 1/2013 Београд, 173-188.

¹⁷ Thatcher Oliver J., A Source Book for Mediaeval History. Selected Documents Illustrating the History of Europe in the Middle Age, *The Oath of Boniface to Pope Gregory II*, 723, 1905.

према ирском обичају – били налик лутајућим проповедницима.¹⁸ Иако је папа Григорије III за епископа у Пасау¹⁹ хиротонисао Вивила²⁰ (739), црквена струкутра и утврђена саборност није постојала.²¹

Баварски војвода Теодо је крајем 7. и почетком 8. века Руперта [Хродиберта на немачком или Роберта на француском] који је рођен 650. године, у богатој и племићкој меровиншкој породици, поставио за епископа у Вормсу, паганској средини на коју је Руперт утицао на верског плану. После тих иницијалних мисионарских успеха позван је у средиште Баварске. Руперт је дошао у Алтетинг где је проповедао са успехом међу локалним паганима и многе крстио. После почетних успеха почео је да обилази целу Баварску, путовао је Дунавом и проповедао у многим градовима, селима и утврђењима.

Мисионарски рад Руперт је проширио на јужне обале Дунава и дошао је до границе са панонским земљама којима су у 8. веку господарили Словени и Авари. Међутим, ратни и немирни услови у тим територијама одагнавши су Рупертове идеје о мисионарењу међу Аварима. Уместо тога, добио је разорено римско насеље *Juvavum*²² за своју мисионарску

¹⁸ Опширније види у Forstner, Karl, "Das Salzburger Skriptorium unter Virgil und das Verbrüderungsbuch von St. Peter", у *Virgil von Salzburg – Missionar und Gelehrter*, ур. Heinz Dopsch und Roswitha Juffinger, hrsg. Roswitha Juffinger, Salzburg 1985, 135-140; Ó Riain-Raedel, Dagmar, "Spuren Irischer Gebetsverbrüderunge zur Zeit Virgils", у *Virgil von Salzburg – Missionar und Gelehrter*, ур. Heinz Dopsch und Roswitha Juffinger, Salzburg 1985, 141-146; Ó Riain-Raedel, Dagmar, "The Travels of Irish Manuscripts: From the Continent to Ireland", у "A Miracle of Learning": *Studies in Manuscripts and Irish Learning*, Essays in Honour of William O'Sullivan, ур. Toby Barnard, Dáibhí Ó Cróinín, Katharine Simms, Aldershot and Bookfield, Ashgate 1998, 52-67.

¹⁹ Herzog, Johann Jakob; Schaff, Philip, *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, Vol. II, Nabu Press 2011, 69.

²⁰ Eum laudat, quod Otile, Baioariorum ducis, et optimatum assensu quatuor Bavariae parocciis institutis praeter Vivilo (Pataviensem) a sese nuper ordinatum, tres episcopos creaverit. Cf. *Regesta* I, 260.

²¹ Episcopis in provincia Baioariorum et Alamannia constitutis, Wiggo (Augustensi [sive Ratisbonensi]), Liudoni (Spirensi), Rydolto (Constantiensi), ot Phyphylo (Pataviensi), seu Addae (Argentinensi) praecipit, ut Bonifatii vicarii sui praeceptis usi, gentilitatis ritum et doctrinam vel venientium Brittonum, vel falsorum sacerdotum et haeticorum abiciant et sive iuxta Danubium, sive in civitate Augusta, vel ubicunque indicaverit" bis in anno concilium celebrent. Cf. *Regesta* I, 259.

²² Име *Juvavum* је келтског порекла, јер је у тим - садашњим - баварским областима било и келтских насеља. Током римске кампање против алпских келта под Тиберијем (лат. Tiberius Iulius Caesar; рођен 42. пре Христа, владао од 14. Христове ере, умро 37. Христове ере) келтска насеља су се предала без борбе. Као резултат тога, претходни становници су присилно пресељени у слив на обалама Залцаха. Поред предности које нуди ново насеље из саобраћаја и могућности лакшег транспорта, Римљани су боље контролисали Келте, што је смањивало ризик од устанка. Најстарији трагови Римског насеља пронађени су у подножју брда код тврђаве у савременом Салцбургу. До 30. године насељеног подручја се проширило на читавом подручју данашњег старог града. *Juvavum* припада *Noricumi*, области која је првобитно одређена само као «окупирана територија» у оквиру Римског царства, али која није уживала статус римске провинције. Ипак се насеље *Juvavum* проширило врло брзо због погодне локације за саобраћај. Ново насеље се ширило на раскрсници римске путне мреже и на обалама

базу и дао му је име *Salisburgum*. На овом месту су нађене неке развалине хришћанске богомоље, па је Руперт обновио тај локалитет и основао манастир посвећен Светом Петру. У исто време је започео изградњу и Саборне цркве, коју ће завршити његов наследник на катедри салцбуршких епископа, Виргил. Руперт је основао бенедиктински женски манастир, у коме је прва игуманија била Света Ерентруда.²³ Уз рад на мисији и унапређењу црквеног живота, Руперт је реформисао економију и друштво, а посебно је придавао значај образовању. Од војводе Теода је добио земљу око Рајхенхала где је унапредио рад у фабрикама соли.

Руперт се упокојио на Васкрс 710, а по неким изворима, вратио се у родни град, Вормс и тамо умро 717. године. Његове мошти су пренете 774. године у Салцбург. Он је био први просветитељ баварски и онај који је заједно са локалним владаром, Теодом, успео да проповеда хришћанство међу паганским народом.

После посете Риму, војвода Теодо – као први ходочасник из Баварске – 716. године од папе Григорија II добија задатак да припреми план за организовање Цркве у Баварској, али по обрасцу Цркава у Енглеској и Фризији.²⁴ Дакле, Руперт је био први мисонар и онај који је припремио Баварску да прими хришћанство, а затим је Теодо уз помоћ папе желео да реформише црквени живот и да га уреди по обрасцу из Рима. Иако је папа послао тројицу легата, тај план није уродио плодом. Међутим, сарадња наредног баварског војводе Отила и Бонифација – по његовом доласку из Рима 739. године – условила је развој организоване црквене структуре на поменутих просторима. У овим околностима није био потребан посебан баварски митрополит, већ само Бонифације, који је целу црквену област поделио у четири епархије и одредио седишта катедре, углавном у градовима који су имали римску историју.

Пошто је Бонифације баштинио григоријанско предање у контексту мисионарења, треба поменути григоријанску методологију християнизације и проповеди:²⁵ када би се представници Цркве, односно мисионари,

Залцаха (лат. Iuvarus, Ivarus). Клаудије (владао 41-54. година Христове ере) је *Noricum* на крају прогласио за римску провинцију, а *Iuvavum* је у свој назив додао и његово име (*municipium Claudium Iuvavum*), тако да је данашњи Салцбург био прво урбано насеље са правом на самоуправу северно од Алпа. Административна област *Iuvavums* обухватила је огромну територију, која је укључивала и Кимгау на данашњем северу Баварске, Рупертвинкел на југоисточној граници Баварске, која је и добила име по Светом Руперту, и Ингебит на Западу. Cf. Heinz Dopsch, Robert Hoffmann, *Geschichte der Stadt Salzburg*. Verlag Anton Pustet, Salzburg/München 1996, 28-71.

²³ Cf. Латински текст Житија се налази у *Acta Sanctorum* за 27. март. Други текст, вероватно старији, се налази *Monumenta Germaniae Historica*, the Merovingian series, том 6, а делови се налазе и у John Colgan, *Acta Sanctorum Hiberniae*, Louvaine, 1647. Превод на енглески се налази у *Life of Ermentrude* у Butler, *Lives of the Saints* под 30. јун. О дешавањима у Баварској у доба Меровинга и Каролинга види у T. Reuter, *Germany in the Early Middle Ages*, London: Longman, 1991. Неке импликације односа Баварске и Келта налазе се у John T. McNeill, *The Celtic Churches*, University of Chicago, 1974.

²⁴ *Annales Ducum Bavariae* 712, MGH SS XVII, 365.

²⁵ На срећу, у Бединој *Историји* сачувана су Григоријева писма у којима саветује игумана Мелита, краља Етелберта, итд. Још бољи примери од поменутих сачува-

сусрели са паганским елементима у областима у којима проповедају, једноставно их инкорпорирају у свој етос и обреде и – на тај начин – им дају хришћанску димензију. Дакле, они те паганске карактеристике преображавају, а не укидају, што се десило и са самом етиком у рату, односно са поимањем хероизма.²⁶ У писму Нотхелму из Кентерберија, које је Бонифације написао 735. године запажа се колико је он уважавао мисионарску методологију папе Григорија, али и Августина.²⁷

Из перспективе сагледаних докумената и свих историјских околности, може се истаћи да је за читав след догађаја у Баварској био заслужан Бонифације, који ће постати глава Цркве међу германским племенима. Међутим, еклисиолошки гледано поступак Бонифацијевог уздицања на ниво архиепископа био је неприхватљив јер је он био митрополит без епископа са којима би сачињавао сабор, а посебно био је митрополит без митрополије.²⁸ Остаје нејасно да ли је Карло Мартел, као најјачи представних секуларних власти, забранио оснивање епархија или су тај поступак забранили епископи у Франачкој у областима реке Рајне.²⁹

Црква међу германским племенима била је у добром односу са Римом због Бонифација, који је баш тамо и хиротонисан, и који је од папе добио мандат да мисионари, и коме је папа дао достојанство архиеписко-

них писма у Бединој *Историји* налазе се у *Gregorii I papae Registrum Epistolarum*, ур. Paul Ewald and Ludwig M. Hartmann, *MGH Epistolae*, vols. 1 и 2, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1899, а о томе види студију Paul Grosjean и Margaret Deanesley, "The Canterbury Edition of the Answers of Pope Gregory I to St. Augustine," *JEH* 10 (1959), 1-19, Markus, R. A., "The Chronology of the Gregorian Mission to England: Bede's Narrative and Gregory's Correspondence," *JEH* 14 (1963), 16-30, и Wallace-Hadrill J. M., "Rome and the Early English Church: Some Questions of Transmission," у *Early Medieval History*, Oxford 1975. Ипак постоји извесна противуречност између методологије християнизације описане у писмима игуману Мелиту и краљу Етелберту: у писму краљу осећа се да врши притисак на оне који би требало да мисионаре, док у писму Мелиту каже се да је он почетна тачка у развоју и примени папине мисионарске стратегије. Cf. J. N. Hillgarth, *The Conversion of Western Europe, 350-750*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press 1986, где се истиче да су се сви придржавали папине примедбе да би паганске храмове требало претворити у хришћанске. Григорије, а касније и Бонифације, имали су исти циљ – а то је био да све оно што није могло да се постигне посредством проповеди, могло је да се прилагоди потребама паганских племена, који би на тај начин несвесно могли да постану припадници нове вере. Ово је истакнуто у David Keep, "Cultural Conflicts in the Missions of St. Boniface," у Stuart Mews, ed., *Religion and National Identity*, SCH, no. 18, Oxford 1982, 50: "Многи од савремених хришћанских обреда имају везе са прехришћанским ритуалом тог племена". Исто је нагласио и Carl Erdmann, *The Origin of the Idea of Crusade*, 167-68, када је говорио о моралности ратовања: "Германски менталитет показује позитивне утицаје на унапређење ставова на пољу морала и етичких ставова и понашања приликом ратовања."

²⁶ Gill, Robin, *The Cambridge Companion to Christian Ethics*, Cambridge University Press 2012, 187.

²⁷ M. Tangl, *Die Briefe des heiligen Bonifatius*, писмо 33.

²⁸ Исто, 184-186.

²⁹ У вези са овим треба анализирати Riche, Paul, *The Carolingians: A Family Who Forged Europe*, University of Pennsylvania Press 1993, 54-67, јер доноси редефинисане погледе на време када је владао Карло Мартел.

па. Бонифације је слао извештаје папи о свом раду у неколико наврата, али је и од папе тражио да се разјасне неке недоумице са којима се сусретао на терену.³⁰ За Цркву у Германији је најбитније да се зна какав је однос Бонифације желео да оствари са Римом, јер када је папа Григорије III (731-741) умро он је одмах од новог папе Захарија (741-752) затражио да и даље *надгледа и контролише* мисионарске области.

Дакле, Бонифације је од римског епископа добио задатак да организује и надгледа црквене јединице у Баварији, Алеманији, у областима источно од Рајне и у северном делу Германије.³¹ Папа је такође захтевао да Бонифације у његово име сазове реформски црквени сабор, чиме почиње ново поглавље у Бонифацијевом животу које је знатно краће од претходног, али далеко сврсисходније и са далекосежнијим импликацијама у будућим догађајима. Дакле, Бонифације је добио задатак да систематизује и реформише црквене јединице³² у областима Јужне Германије која је само номинално била хришћанска. Ипак су у областима Алеманије већ постојале епархије, и то у Базелу, Констанцу, Хуру и Аугсбургу, па је било потребно реформисати саму црквену структуру на тим просторима.³³ У Алеманији је епископ био Пирмин, кога је штитио и политички подржавао Карло Мартел, и који је подизао манастире са монашким правилом Светог Бенедикта – Рајхенау (724), Констанц, Мурбах у Алсатији (728), у којима су била духовна средишта за новокрштена племена.³⁴ Слична средишта налазила су се Баварији: Регенсбург, Фрајзинг и Салцбург.³⁵ Међутим, у Баварској није било епархија, већ су војводе-хришћани били потпуно независни у одлучивању на пољу црквених послова.

³⁰ M. Tangl, *Die Briefe des heiligen Bonifatius*, писмо 68.

³¹ M. Tangl, *Die Briefe des heiligen Bonifatius*, писмо 25.

³² Да подсетимо да се из Бонифацијевог житија види да је он – од детињства – био задовољен римском праксом и доживљавао је Рим као апсолутно средиште васељенског црквеног живота. Описи његових путовања у Рим показују да је он био драг гост код папа и да чак саветује папе у вези са неким дисциплинским проблемима; али се из Бонифацијевих писама види и да је и сам тражио помоћ код папа приликом доношења одлука које се тичу црквеног живота. Такав однос је омогућио папи да од Бонифација затражи да заступа интерес римске Цркве међу паганским племенима, односно на просторима где је некада утицај Рима био веома јак. Сагледавајући шири контекст историјских и политичких импликација деловања Бонифација, али и његовог наследника, требало би да се дође до закључака који би потврдили тезе о јачању папског примата од VIII века, као и претензије Рима на просторе Франачког царства.

³³ Дешавања у Алеманији чију је управу преузео Карломан, описује уз посебну анализу Херберт Шуц, који уједно истиче Бонифацијево реформаторско дело на источним просторима које су Каролинзи желели да инкорпорирају у своје краљевство, а касније и царство. Schutz, Herbert, *The Carolingians in Central Europe, Their History, Arts, and Architecture: A Cultural History of Central Europe, 750-900* (Cultures, Beliefs and Traditions Medieval and Early Modern Peoples), Brill Academic Pub 2004, 31-33.

³⁴ McKitterick, Rosamond, *The Carolingians and the Written Word*, Cambridge University Press 1989, 192.

³⁵ Godfrey, John, *The Church in Anglo-Saxon England*, Cambridge University Press, 2009, 240.

Треба резимирати какво је стање било у Баварији у 8. веку? Из групе англо-саксонских мисонара изабрана су тројица који су хиротонисани, на исти начин као што је Вилиброрд изабрао будуће епископе у Цркви у Фризији. У области Хесе – Вита је своју епархијску катедру установио у Бурабургу код Фрицлара, области која је сматрана за саксонску границу,³⁶ где се налазила црква посвећена Светој Бригити, ирској светитељки чије име се налази у Вилибрордовом календару.³⁷ У Тирингији катедра се налазила у Ерфурту, где је епископ био Даданус.³⁸ Још један Бонифацијев ученик – Бургхард био је епископ у Вирцбургу.³⁹ Вилибалд, Бонифацијев рођак, такође је био хиротонисан и наречен за епархијску катедру на северној обали Дунава између Вирцбурга и Регенсбурга, која је била у манастиру Ајхштету, који је касније прерастао у мањи град и постао средиште епархије.⁴⁰

Ново раздобље у Цркви у Баварској ће почети 788. године упоредо са доласком Карла Великог. Десет година касније на захтев краља, папа Лав III изабрао је Салцбург за митрополитско седиште Цркве у Баварској са достојанством палијума.⁴¹ Бонифацијева жеља из 739. године за организовањем црквеног живота у Баварској у потпуности се испунила шездесет година касније када је папа из Рима послао палијум и епископа Салцбурга Арноа (био је епископ од 785)⁴² уздигао на достојанство архиепископа.⁴³ Тако је 787. године, Арно постао први Архиепископ у Баварској.⁴⁴

Какав је Баварска статус имала крајем 8. века говори и чињеница да је баварски војвода Тасило III, био представник Карла Великог у једном посланству у Риму. Област којом је владао Тасило III се протезала даље ка

³⁶ Purton Peter Fraser, *A History of the Early Medieval Siege, C. 450-1220*, Boydell Press 2010, 79.

³⁷ *The Calendar of St Willibrord*, MS Paris Lat. 10837: *Facsimile with Transcription, Introduction, and Notes*, уредник Н.А. Wilson, Henry Bradshaw Society 1918.

³⁸ Herzog, Johann Jakob; Schaff, Philip, *нав. дело*, 168.

³⁹ Heinrich Wagner, *Würzburger Diözesan Geschichtsblätter*, Würzburg 2003, 17–43.

⁴⁰ Cf. Kreitmeir, Klaus *St. Willibald erster Bischof von Eichstätt*. Eichstätt 1987; Held, Konrad *Hl. Willibald. Leben und Wirken, Legende und Verehrung, Willibald in der Kunst*. Kipfenberg 1987; Baumeister, Richard; Nies, Hildegard *Der heilige Willibald, erster Bischof von Eichstätt. Sein Leben, sein Wirken, seine Verehrung*, Strasbourg 1994.

⁴¹ Alim Sabionensi, Attoni Frisingensi, Adalwino Ratisponensi, Waltrico Patavien-si, Sintperto Niunburgensi, provinciae Baioariorum episcopis, archiepiscopum petentibus, praeficit, Karolo rege Francorum et Langobardorum atque patricio Romanorum approbante, Arnonem Salzburgensem, quem pallio impertit. Cf. *Regesta* I, 307-308.

⁴² Арно, Арн или Аквила (с. 750–821) је гајио добре везе са покретачима каролиншке ренесансе, посебна са Алкуином, а њихова богата кореспонденција је сачувана. Живео је хришћански од младих дана, а почео је у Фрајзингу, затим је постао игуман у Елхону у цркви Светог Аманде, када је започео поменути преписку са Алкуином.

⁴³ Karolo, regi Francorum et Langobardorum atque patricio Romanorum, significat, uti per missum Fardulfum abbatem mandasset, Arnonem episcopum (Salzburgensem) pallii iure donatum, provinciaeque Baioariorum archiepiscopum ordinatum esse. Cf. *Regesta* I, 308.

⁴⁴ *Алкуинова писма*, писмо 174. cf. писмо 179; *Readers, Texts and Compilers in the Earlier Middle Ages* (Church, Faith and Culture in the Medieval West), ур. Martin Brett, Kathleen G. Cushing, Ashgate 2009, 25.

Истоку, како је напредовао Карло Велики у победама над Аварима, услед којих је ширио своје краљевство. Тако је баварски владар постао значајан политички фактор у Карловој држави, тако да је провео неко време на двору у Ахену а његово име је потписано на царевом тестаменту. Арно је 788. године уз помоћ ђаконa Венедикта направио земљишне књиге у Баварској – *Indiculus* или *Congestum Arnonis*, са јасно означеним црквеним поседима. *Salzburger consuetudinary* је дело које је Арно тражио да се напише, а налази се у *Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte*, vol. vii, ed. L. Rockinger, Munich, 1856; затим *Laurissenses majores*, спис који је сачуван у препису у манастиру Лорш, а говори о историји франачких краљева у периоду од 741. до 829. године; који се налази у *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores, Band i*, 128-131, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.

Под јаким утицајем каролиншке ренесансе Арно је установио библиотеку у Салцбургу, а трудио се да образује свој народ у ахенском духу, уз то је председавао на неколико црквених реформских сабора на којима је обновљен живот у Цркви у Баварској. После Карлове смрти, повукао се из политичког живота, али је одржавао статус салцбуршке архиепископије све до своје смрти 821. године.

Спис Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Настанак и употреба

Спис *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*,⁴⁵ односно *Преобраћење или Покрштавање Бавараца и Карантанаца* јесте на латинском језику исписана рана историја баварских и карантанских земаља. Спис је написан за архиепископа Адалвин у Салцбургу у 9. веку, како би он као првојерарх тих области био упознат са информацијама о првим покрштавањима Бавараца и Словена на просторима који припадају његовој јурисдикцији.⁴⁶

⁴⁵ Критичка издања и опис списка: Milko Kos, ed. (1936), *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, Ljubljana; Wolfram, Herwig, ed. (1979), *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. Vienna: Böhlau; Bartoňková, Dagmar et al., ed. (1969). „Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum (i. e. Conversio)“. *Magnae Moraviae fontes historici III*. Prague: Statni pedagogicke nakl; Lošek, Fritz (1997). *Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und der Brief des Erzbischofs Theotmar von Salzburg*. MGH Studien und Texte 15. Hannover; Lošek, Fritz (1985). „Philologisches zur *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*,“ у Herwig Wolfram, Andreas Schwarcz, Herwig Friesinger, Falko Daim. *Die Bayern und ihre Nachbarn*. Berichte des Symposions der Kommission für Frühmittelalterforschung 1. Vienna; Nótári, Tamás (2005). *Források Salzburg kora középkori történetéből*. Szeged: Lectum Kiadó; Nótári, Tamás (2000). „Conversio Bagoariorum et Carantanorum“. *Aetas* 15.3: 93–111; Wolfram, Herwig (1995). *Salzburg, Bayern, Österreich. Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und die Quellen ihrer Zeit*. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 31. Vienna and Munich.

⁴⁶ Адалвин је био архиепископ салцбуршки, а овај спис је написан како би Лују Германском (cf. S. Airlie (2001), “True Teachers and Pious Kings: Salzburg, Louis the German, and Christian Order”, у: *Belief and Culture in the Middle Ages*. Studies Presented to Henry Mayr-Harting, R. Gameson, H. Leyser, Oxford, 90-101.) пружио посебну историјску перспективу за ове области у контексту колизије која је створена у тренутку када су на исте мисионарске области – односно на места на којима живе словенска

У њему је описан живот и дело светог Руперта, који је основао Салцбург, а затим и његов мисионарски рад у баварским областима, са посебним освртом на делатности епископа и игумана у Салцбургу. У другом делу списка, аутор даје кратку историју Карантаније. Књига је написана једноставним стилем и језиком, а неке исте приче, описи и фразе се понављају.⁴⁷

Спис може да се подели у два, односно три, неједнака дела: први се односи на крштавање Бавараца, а други на крштавање Карантанаца, док трећи део – према мишљењу савремених историчара – јесте део у коме се описује крштење Словена у Јужној Панонији. Левисон и Мајер⁴⁸ тврде да је у прва три поглавља овог дела интегрисано *Житије Светог Руперта*, који је био епископ у манастиру Светог Петра у Салцбургу (717). Даље се описује период када је Ирац Виргил био епископ у Салцбургу (767). Други и трећи део списка јесте опис крштења Карантанаца, односно Словена који живе у јужним панонским областима и састоји се од десет поглавља. Иако обимнији од првог дела, Милко Кос добро закључује да се историографија бавила више првим делом овог списка, него другим.⁴⁹

Од трећег поглавља, неименовани аутор – уз коришћење аламанских анала – истиче да је крајем 8. века заједно са Францима и Саксонцима и једно словенско племе, а Милко Кос наводи да северни Словени кохабитирају са поменутиим народима.⁵⁰ Словени су тада на просторима данашње

племена, у Великој Моравској и Панонији – претендовали и клир из Салцбурга, али и мисија Кирила и Методија (Н. Löwe (1947), *Der Streit um Methodius. Quellen zu den nationalkirchlichen Bestrebungen in Mähren und Pannonien im 9. Jahrhundert*, Köln, 7-17.). Са друге стране, Милко Кос сматра да је овај спис дело неименованог Баварца, који је био близак салцбуршкој архиепископији због бриге о салцбуршком мисионарском интересу према југо-истоку. Kos, M. (1936), 14. Петар Штих каже да се мислило да је спис био намењен римском папи (Хадријану II или Јовану VIII), или Луја Германског или архиепископа салцбуршког Адалвина, а да је Милко Кос навео да је ипак спис био упућен Адалвину као архиепископу Салцбурга. Cf. Peter Štih, “*Conversio Bagoariorum et Carantanorum* po Kosovi izdaji iz leta 1936 (poročilo o stanju raziskav)”, *Zgodovinski časopis* 47 (1993), 389.

⁴⁷ Подробном анализом текста Милко Кос долази до закључка да се језичка грађа из 3. поглавља налази и у 4. затим из 6. и 7. у 8, итд. Cf. Kos, M. (1936), 15. Када говоримо о филолошкој анализи овог наративног историјског извора, cf. F. Lošek (1985), 258-270.

⁴⁸ Cf. Levison, W. (1903), “Die älteste Lebensbeschreibung Ruperts von Salzburg”, *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, 28, 285; Mayer, F. M. (1918), “Eine neu aufgefundene Admonter Handschrift”, *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, 41, 274.

⁴⁹ Cf. Kos, M. (1936), 5-13.

⁵⁰ У области Карантаније, Словени се налазе од VI века, а појавом краља Сама (? – 658) који је био трговац, они формирају неку врсту државно-политичко уређења на просторима на којима живе. Можемо да истакнемо да су у том периоду карантански Словени били значајан и политички фактор. Само је био први познати владар међу Словенима и оснивач тзв. Самовог краљевства (623-658), прве познате организоване заједнице Словена. Заправо, био је то пре савез племена, него што би могао да се сматра правом државом. Фредегарова *Хроника* – једини запис, из тог доба, који помиње Сама – изричито каже да је он био франачког порекла. Словени су под вођством Сама успели да одбију све аварске нападе, а пошто су се сукобили и убили франачке трговце и отели им робу,

Аустрије и Словеније живели и сарађивали са Францима и Баварцима. Остало је забележено да је половином 8. века баварска мисионарска експедиција боравила међу карантанским народом, јер тада Карантанија потпада под јурисдикцију Салцбуршке епархије, што је посебно важно због каснијих несугласица које настају у току мисије Светог Методија и његовог двоипогодишњег заточења.⁵¹

После сажетог истраживања садржине самог списка, потребно је показати како тече публикавање списка до 20. века. Прво издање овог списка у 16. столећу објавио је Матија Влацић (Flaccius Illyricus) у збирци *Catalogi testium veritatis* (Basileae 1556), док друго издање после скоро двестотина година публикује Марко Ханжић (Marcus Hansic), језуита словенског рода из Корушке у оквиру свог ширег дела *Germania Sacra* (Germaniae sacrae Tomus II: Metropolis Salisburgensis, Augustae Vindelicorum 1729). Спис *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* дошао је у жижу научно-историјске јавности тек у 20. веку, те су се бројни истраживачи, историчари и филолози, бавили њиме, као на пример, Карел Штрекељ, који је за потребе својих предавања о почетку словенске писмености и књижевности превео одломке овог списка и представио га широј научној јавности (1899-1901). Овај спис је публиковао и Јанез Мајцингер у издању *Zgodovina svetih apostolov slovanskih Cirila in Metoda* (Praga 1863, 98-103). Јосип Груден слободно преводи пасусе овог списка на неколико места у оквиру своје историје словенске нације, посебно у поглављу о хришћанским мисионарима из Солуна. Даље, Иван Графенауер говори о овом спису

морали су да се боре и против Франака. Забележено је да је године 631. краљ Дагоберт I Меровиншки (603-639. године, а владао 629-639.) послао три одреда војске против краља Сама. Највећи међу њима, који је покренут из Аустразије, Словени су потукли бранећи средиште Самове државе. Само је потом извео неколико успешних противудара, тако да је стигао све до франачке Тирингије и опљачкао је. Павле Ђакон у шестој књизи *Historia Langobardorum* говори о историји Ломбарда која – по легенди – почиње у Скандинавији. Он – између осталог – наводи да су се Словени 642. године борили против ломбардског кнежевства у Јужној Италији. Дакле, запажена је делатност Словена од Тирингије до Јужне Италије. Након Самове смрти, 658. године, историја краљевства је непозната, али се претпоставља се да је оно нестало одмах после његове смрти. Археолошки налази показују да су се Авари вратили на старе поседе (барем на југ Словачке) и помешали са Словенима, док су подручја северно од аварског царства остала посве словенска. Словени и Авари се опет спомињу у историјским сведочанствима крајем VIII века, када су моравске и нитријске кнежевине нападале Аваре, које су коначно победили Франци под Карлом Великим 799. односно 802/803. године, након чега су Авари нестали са светске позорнице. Главни извор писаних података о Саму и његовом краљевству јесте – већ поменути – франачки документ Фредегарова *Хроника*, из прве половине VII века. Други део летописа наводи историју Франака између 584. и 642/643. године, па се користи као један од главних извора за франачку историју. То је једини савремени спис који описује Сама. Сви други извори воде порекло из тог летописа и писани су много касније; као што су, на пример, *Gesta Dagoberti I, regnis Francorum* из прве трећине 9. века и спис који ће бити коришћен у нашем истраживању, јер се непосредно тиче мисионарења међу Словенима – *Покрштавање Бавараца и Карантанаца*. Cf. A. Jaksch (1926), *Fredegar und die Conversio Carantanorum* (Ingo), *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, 41, 30-48.

⁵¹ Boba, I. (1971) *Moravia's History Reconsidered a Reinterpretation of Medieval Sources*, Martinus Nijhoff / The Hague, 57.

у свом објављеном истраживању о најранијим споменицима словенске писмености. Фран Кос у прве две књиге историје Словена (1902, 1906) објавио је све важне делове овог текста у поузданом преводу. Критичко издање које је објавио Милко Кос (Ljubljana 1936) и даље је незаменљиво и највредније од свих наведених.

Последњи словенски превод објавио је Кајетан Гантар у седмом тому едиције колекције *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, који је објављен поводом Хиљадугодишњице од смрти Светог Методија (*Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih*, Ljubljana 1985, 15-27). Превод је такође допуњен латинским текстом који је преузет из издања које је раније приредио Милко Кос (стр. 28-42), а уводну студију написао је Бого Графенауер (стр. 9-14), коме Хервих Волфрам, ипак погрешно, приписује ауторство Гантаровог превода, у оквиру свог најопсежнијег дела које се бави списом *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. Волфрамова монографија објављена по први пут 1979. године у издању Böhlau Verlag GmbH & Co. KG, али је друго издање допуњено и по методолошком приступу, али и мултидисциплинарности, превазилази све претходне публикације и тумачења овог важног историјског извора, који Волфрам оправдано у поднаслову своје монографије назива „белом књигом“ Салцбуршке цркве.

Управо због примене најсавременије историјске методологије приликом настајања монографије Хервиха Волфрама, овом делу посветићемо посебну пажњу. Чврста и убедљива полазна тачка Волфрамове интерпретације јесте ауторово методолошко разматрање (*Methodische Überlegungen*, стр. 52-56), где ослања се на аргументе *ex silentio*, тако да уз помоћ описане методологије наводи све оно што аутор списа *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* експлицитно не спомиње, иако би се у таквом контексту то дефинитивно требало споменути. На овај начин, Волфрам осветљава тенденциозну и полемичку позадину овог списка као „беле књиге“, која одише дипломатском тишином о неким неспорним и важним историјским чињеницама из периода када спис настаје. Укратко, сумњиво је и на много начина етички контроверзно доказивање неименованог писца списа *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* о ширењу древних права архиепископије Салцбурга на територију бивше Доње Паноније. Волфрамovo истраживање списка иде у три смера, које и сам аутор највише коментарише (стр. 85-217). Управо та трострукост представља најобухватнији и средишњи део ове монографије: 1. Покрштавање Бавараца; 2. Покрштавање Карантанаца, и 3. Покрштавање Словена из Доње Паноније. Дакле, одмах се запажа дубља анализа списка у односу на Милка Косу и раније истраживаче. У смислу композиције, Волфрам се очигледно раздваја са поменутиим Богом Графенауером и ранијим историчарима, који бране традиционалну тезу у дводелном саставу списка; што би требало да буде очигледно из наслова у коме су наведени само два народа (Баварци и Карантанци). Бого Графенауер је у уводној студији у Гантаров превод из 1985. године, полемиче са Волфрамовим првим издањем (1979) и на неки начин се дистанцира од Гантаровог метода превођења, који, као преводац, спис дели на три дела чему се Бого Графенауер није противио, већ је предложио да се треће поглавље списка

назове *Покрштавање Словена у Доњој Панонији* и да се тај наслов стави у заграду. Дакле, Волфрам својом методологијом оправдава троделну структуру списа средиште коме гравитирају поменути народи Црква у Салцбургу. Међутим, суштински нагласак у салцбуршкој „белој књизи“ јесте на доказивању права надлежности Салцбуршке цркве на просторима на којима живе народи – Баварци и Карантанци, али и Словени који живе у Доњој Панонији.

Хервих Волфрам је у оквиру другог допуњеног издања, са коментрима превода списа *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, додао и латински текст и превод писма салцбуршког епископа Теотмара (*Epistola Theotmari episcopi*), који се појавио убрзо после списа *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (око 900. година), како би појаснио претензије Архиепископије у Салцбургу на просторе Паноније на којима живе Словени. Ово писмо салцбуршког епископа Теотмара има исте теме и идеје као и спис о коме говоримо, али је до Волфрамовог истраживања сматрано фалсификатом. Аустријски латиниста Фриц Лошек доказао је аутентичност овог писма, а скоро две деценије после Волфрамовог превода и сам Лошек је објавио превод списа списа *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* и објавио га у оквиру серије *Monumenta Germaniae Historica*.

Дакле, успостављање нове методологије довело је до нове хиптезе коју је Хервих Волфрам унапредио и довео до закључка да је спис *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* „бела књига“ која показује реалне историјске чињенице, али и претензије Архиепископије у Салцбургу, у вези са просторима на којима су живели Баварци и Словени. Милко Кос добро истиче да се историографија више бавила првим поглављима у којима је описано крштавање Бавараца, што показују и истраживања Левисона и Мајера. Тек је Хервих Волфрам покренуо истраживање према Словенима, који су били између ингеренција Салцбурга и Паноније, односно Салцбурга и Рима. Дакле, управо већински садржај у спису *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* посвећен Словенима јасно указује и на интенцију аутора да зарад бољег информисања салцбуршког архиепископа садржајније обради покрштавање Словена, који су јурисдикционо – из периода у период – између катедри у Салцбургу, Панонији и Риму.

Та нова методологија Хервих Волфрама може да за импликацију има и објашњење какав је однос био између салцбуршког клира и кирило-методијевске мисије. Односно да ли је лош однос последица размирица на релацији Рим-Салцбург које имају политичку конотацију јер је франачки цар који би подржао и катедру која није била у добрим односима са папом, јер је желео да у неким пословима превазиђе римске ингеренције на територији целе западне Европе, или је последица односа франачких и грчких мисионара на догматском пољу који се огледао у прихватању, односно неприхватању, уметка *filioque* у вероисповедање преликом крштавања.

*Импликације списа *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* за Словене*

Четири године после Виргилове смрти (784), Карло Велики је интегрисао баварске области у своје царство, односно у промењену Западну Европу, тако да је Баварска рефлектовала прихваћене каролиншке реформе у култури и теологији. Црквени великодостојници у 8. веку постепено су мењали свој статус од духовника до политичких првака у својим областима у Западној Европи, тако да су многи Виргилови наследници постали непријатељи и – чак – гонитељи источних мисионара, конкретно самог Методија, односно наследника кирило-методијевске мисије. То је била основна импликација раних односа Бавараца и Словена која се огледала у – првенствено – политичким претензијама Салцбурга и Регенсбурга на панонске територије.

Са друге стране, спис *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* је инспирисао наредни историјски извор значајан за народе са балканског поднебља *De Conversione Croatorum et Serborum*,⁵² најранији знани историјски извор за рану историју Срба и Хрвата. У Риму, око 877/8. године, библиотекар Анастасије (*Anastasius Bibliothecarius in Rome*) говори о појму *oikoumena* код Грка и код Латина, те објашњава да је свако место које насељавају хришћани део *oikoumena*, а пошто је у спису *De Conversione Croatorum et Serborum* баш тако и објашњења разлика у схватању овог појма онда Тибор Живковић каже да је Анастасије *главноосумњичени* за писање овог списка.⁵³ Даље, он истиче да спис *De conversione Croatorum et Serborum*, служи као модел Константину Порфирогениту за писање извештаја о најранијој историји Срба и Хрвата у *De administrando imperio*⁵⁴ како је овај спис – према мишљењу Божицара Ферјанчића – неприкладно назвао први издавач Холанђанин Ј. Меурсиус (1611);⁵⁵ начело да се “близанци” народи крштавају из једног центра – Салцбурга, као у случају Бавараца и Словена (Панонских Словена) поновљено је и у опису крштавања Срба и Хрвата; овај спис показује да су Баварци и Карантанци били у вазалном односу према Франачком владару, што се понавља и у контексту Срба и Хрвата. Тако да може да се закључи да су аутори или састављачи хармонизовали ова два списка.

⁵² Živkovic, T. (2012), *DE CONVERSIONE CROATORUM ET SERBORUM - A Lost Source*, Institute of History, Belgrade, 197, фуснота 589.

⁵³ Živkovic, T. (2012), 79.

⁵⁴ Спис *De administrando imperio* настаје средином 10. века, како Божицар Ферјанчић наводи: између 948. и 952. године. Циљ списка био је да цар Константин Порфирогенит (913-959) припреми наследника на константинопољском престолу Романа II за владавину на територији целог Царства. Cf. Ферјанчић, Б. “Долазак Хрвата и Срба на Балканско полуострво,” *Зборник радова Византолошког института XXXV* (1996), 117.

⁵⁵ Исто.

Закључак

У контексту анализираних историјских чињеница из периода 7. и 8. века у западној Европи прати се мисионарска делатност англо-саксонских мисионара упоредо са политичким развојем каролиншке државе, која се простирала до јужних граница данашње Аустрије, Мађарске и Словеније. Са гледишта критике, историјски извор *De Conversione Croatorum et Serborum* је предмет овог истраживања као текстуални извор у односу на догађај или процес о коме говори (*извор првог реда*), односно на покрштавање Бавараца и Словена. Полазна тачка истраживања овог извора је сте историјски контекст јужних области тадашње западне Европе и однос извора према догађају покрштавања Бавараца и Словена о коме говори. Овај историјски извор може да се сматра и извором првог реда зато што се претпоставља да је аутор имао непосредан увид у догађаје о којима пише. Међутим, како Хеврих Волфрам наглашава овај спис као историјски извор првог реда и поред тога што већ по одређењу има непосредан, односно блиско посредан додир са догађајима о којима елаборира, поставља и извесне проблеме. Овај историчар дати спис сврстава у категорију „беле књиге“ архиепископије у Салцбургу, јер постоје многе чињенице које су прећутане и та дипломатска тишина представља оно што треба разјаснити у некој будућој дубљој анализи сврхе писања самог списка. То је неопходно јер се јављају питања да ли је и у коликој мери аутор, као евентуални очевидац од кога нам потиче извор, може у зависности од учествовања у самом догађају, односно од његовог става према дешавањима, али и од своје интелигенције, способности опажања итд. да верно пренесе истину о догађајима о којима пише. И ту Хеврих Волфрам показује да је новом методологијом потребно доћи до нових премиса у вези са односом Салцбурга са Панонијом, односно са Словенима. Поред тога се поставља питање о становишту извора, евентуалној пристрасности, тенденцији, итд. које може да се тумачи и Волфрамовом категоријом „беле књиге“ архиепископије у Салцбургу, јер тако је истакнут проблем политичке конотације приликом писања дела *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. Упоредо са овим, закључује се да је историјски извор из каснијег периода, да је страни, и да је намењен архиепископу Салцбурга, што све указује на циљ писања списка. Дакле, методолошки гледано из анализе историјског контекста са политичке и црквене стране, са импликацијама односа Рима према мисији у Баварској и областима Франачке државе у 8. веку, и односа Салцбурга према кирило-методијевској мисији у 9. веку, те саме потребе за писање и сврхе историјског извора *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, закључује се да је неопходно да се спис анализира са филолошке и са богословско-историјске стране те да остаје за будуће истраживање којим би био утврђен формални и – ако би постојао – тенденциозни циљ писања списка, што би на крају показало коначан закључак о релеванности овог историјског извора за рану историју Словена и Бавараца и објашњење њихових односа.

Deacon Ivica Čairović

(Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade)

CONVERSIO BAGOARIORUM ET CARANTANORUM AS A HISTORICAL SOURCE – A DESCRIPTION OF EARLY RELATIONS BETWEEN BAVARIANS AND SLAVS

Conversio Bagoariorum et Carantanorum describes the early history of the conversion of the Bavarian and Carantanian peoples. This source can be divided into two or three uneven sections, depending on the researchers who talked about this source: the first that concerns the baptism of the Bavarians (the action of two missionaries among the Bavarians - St. Rupert, the bishop at the St. Peter monastery in Salzburg (717), and Virgil, the bishop of Salzburg (767)); the second, on the baptism of the Carantanians (the baptism of the Karantanians, that is, the Slavs, who lived in the territories of today's Austria and Slovenia and cooperated with the Franks and the Bavarians); and the third would include the knowledge of the conversion of Slavs from Lower Pannonia. The research was divided into a description of the historical context in the period of creation of the historical source, with a special emphasis on the Anglo-Saxon missionaries (Wiliboard and Boniface) who worked in the central and lower regions of Western Europe, and influenced the spread of Christianity and the reform of the Church in the Bavarian and adjacent areas in the 8th century, because the Bavarian missionary expedition was then occupied by the Carantanian people. It is first part of the research of Early History of Carantania and the areas in which the Slavs lived in Lower Pannonia, because these areas fell under the jurisdiction of the Salzburg Diocese, whose missionary activity among Slavs is told in the source – *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. This research will also show the possible implications of the given source on the territory of the Balkan Peninsula.